

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

ЗРОСТАЮЧА ОСОБИСТІТЬ У СМИСЛОЦІННИСНИХ ОБРИСАХ

**МАТЕРІАЛИ
Всукраїнської
науково-практичної конференції
24-25 жовтня 2019 року**

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200
1 90

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 9 від 26 вересня 2019 року)*

Рецензенти:

*Гавриш Н.В., доктор педагогічних наук, професор
Журба К.О., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
Шахрай В.М., доктор педагогічних наук, доцент*

**Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції / [За ред. І.Д. Бега,
Р.В. Малиношевського]. Івано-Франківськ : НАІР– 2019. – 340 с.**

ISBN 978-966-2716-35-1

У збірник увійшли матеріали учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах», в яких представлені теоретико-практичні досягнення та наукові розвідки науковців, керівників експериментальних майданчиків, аспірантів та докторантів Інституту проблем виховання НАПН України, здійснені у галузі теорії і методики виховання, соціальної роботи та дошкільної педагогіки.

Статті подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Актори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200

ISBN 978-966-2716-35-1

ЗМІСТ

<i>Бех І.Д.</i> Вміння переконувати як складова професіоналізму педагога	7
<i>Алексєєнко Т.Ф.</i> Актуальні виклики та перспективи соціальної роботи з вимушеними переселенцями в громаді	11
<i>Анісімова О.Е.</i> Специфіка взаємодії вихователя та дітей в освітньому процесі закладу дошкільної освіти	15
<i>Антонова О.А.</i> Проблеми професійного самовизначення учнів у закладах позашкільної освіти науково-технічного напрямку	20
<i>Безкоровайна О.В.</i> Програмно-методичне забезпечення виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці в соціально-ціннісній діяльності	24
<i>Безрук К.О.</i> Просоціальні проекти у діяльності учнівського самоврядування	29
<i>Бейгер Г.</i> Актуальные стардарты опеки, воспитания и терапии в учреждениях заместительной опеки в Польше	32
<i>Бессараб Н.А.</i> Формування професійної компетентності педагогів як умова виховання міжкультурної толерантності молодших школярів ..	36
<i>Бибик Д.Д.</i> Соціально-педагогічний супровід дітей вимушених переселенців у школі соціального лідерства	41
<i>Богомолова Н.М.</i> Педагогічні умови формування рис громадянськості у старшокласників у полікультурному регіоні.....	46
<i>Бойко А.Е.</i> Розвиток наскрізних умінь вихованців гуманітарного напрямку в умовах НУШ та модернізації позашкільної освіти	51
<i>Васильєва С.А.</i> Значення батьківської громади в руховому розвитку дітей третього року життя	56
<i>Вербицький О.В.</i> Виховання активної громадянської позиції учнів підліткового віку в закладах позашкільної освіти	60
<i>Вишнівська Н.В.</i> Особливості виховання гуманності в учнів молодшого шкільного віку	63
<i>Вороніна Г.Р.</i> Новітні підходи до розвитку емоційного інтелекту.....	68
<i>Вороніна Г.Л.</i> Методичні аспекти діяльності куратора дитячої шкільної організації	72
<i>Гаврилюк В.Ю.</i> Інформаційно-освітнє середовище закладу позашкільної освіти як засіб формування ціннісних орієнтирів суб'єктів виховної взаємодії	76
<i>Гавриш Н.В., Гладун Л.В., Мартинюк Л.В.</i> Визначення педагогічних вимог до настільно-друкованих ігор як крок до їхньої стандартизації	81
<i>Гарбузюк І.В.</i> Досвід впровадження освітніх програм, спрямованих на розвиток життєвих навичок підлітків	86
<i>Голуб О.В.</i> Виховний потенціал викладання навчальної дисципліни «Історія педагогіки»	91

<i>Гончар Л.В.</i> Змістово-методичне забезпечення роботи педагогів з батьками з проблеми формування цінності життя у молодших підлітків	95
<i>Гриців Т.Г.</i> Методика виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки	100
<i>Гуцан Л.А.</i> Праця – головний вихователь учнів молодшого шкільного віку в умовах освітнього середовища	106
<i>Журба К.О., Шкільна І.М.</i> Виховання громадянськості у школярів в умовах глобалізації	112
<i>Заредінова Е.Р.</i> Принципи формування соціокультурних цінностей студентів у освітньому середовищі закладів вищої освіти	118
<i>Заярна В.С.</i> Уповадження STEM – освіти у виховний процес закладу позашкільної освіти	122
<i>Зубалій М.Д.</i> Ефективність організаційних форм готовності старшокласників до захисту Вітчизни	127
<i>Казаннікова О.В.</i> Зміст та організація психологічного супроводу дітей в закладах освіти	132
<i>Канішевська Л.В.</i> Форми і методи формування безпеки життя у старших підлітків як складника цінності життя	137
<i>Кирилюк С.Д.</i> Партнерська взаємодія школи та сім'ї як умова формування соціальної активності учнів	142
<i>Кириченко В.І., Нечерда В.Б.</i> Досвід упровадження виховних технологій у формуванні пресоціальної поведінки підлітків уразливих категорій	147
<i>Кобилянська Ю.І.</i> Phenomenon of Identity in National-Cultural Dimension	151
<i>Колодько І.М.</i> Роль дозвіллевих центрів у неформальній освіті Королівства Швеція	155
<i>Коломієць С.С.</i> Вихований потенціал мовленнєвого матеріалу у навчанні іноземних мов та перекладу	159
<i>Корнієнко А.В.</i> Експериментальна перевірка змістово-методичного забезпечення освітнього процесу в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва	162
<i>Лесик А.С.</i> Підготовка вихователів групи продовженого дня до формування комунікативної компетентності в молодших школярів	166
<i>Литовченко О.В.</i> Модернізація соціально-реабілітаційного напрямку позашкільної освіти у контексті освітніх змін	172
<i>Логінова А.О.</i> Використання квест-технологій у гармонізації взаємодії школярів з природою	176
<i>Лось О.М.</i> Психологічні аспекти статевого виховання особистості в дошкільному дитинстві	180
<i>Маршицька В.В.</i> Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: сутність поняття	184
<i>Мачула С.С.</i> Роль пленерного живопису в естетичному вихованні підлітків у закладах позашкільної освіти	188

<i>Мачуський В.В.</i> Модернізація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти: шляхи реалізації	194
<i>Морін О.Л.</i> Перспективи подальших наукових пошуків у напрямі забезпечення трудового виховання молодших школярів	199
<i>Нетреба М.М.</i> Проблема формування лідерських якостей старшокласників в закладах загальної середньої освіти	204
<i>Окушко Т.К.</i> Проблема виховання громадянськості учнівської молоді в громадських об'єднаннях у науковому дискурсі: український та зарубіжний досвід	207
<i>Остапенко О.І.</i> Військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі позакласної роботи	213
<i>Охріменко З.В.</i> Упровадження методики взаємодії школи і сім'ї у процесі трудового виховання учнів: досвід і перспективи	217
<i>Просіна О.В.</i> Теорія менеджменту І. Адізеса в управлінні освітньою діяльністю закладів позашкільної освіти	223
<i>Пустовіт Н.А.</i> Екологічна компетентність як показник гармонізації взаємодії школярів із природою	228
<i>Рагозіна В.В.</i> Реалізація художньо-естетичного розвитку дітей раннього віку у вітчизняному освітньому законодавстві	232
<i>Роговець О.В.</i> Формування цінності життя підлітків: практичний аспект	237
<i>Селезньова О.О.</i> Актуальність проблеми формування здорового способу життя молоді	242
<i>Сергєєва Н.В.</i> Діагностика міжособистісних відносин дітей-підлітків	247
<i>Слааченко І.Г.</i> Аксиологічні засади діяльності педагога як вихователя Нової української школи	251
<i>Солонська О.М.</i> Створення виховного простору закладу освіти як чинника самовдосконалення вчителів	256
<i>Таргоній І.В.</i> Використання потенціалу позааудиторної діяльності педагогічних коледжів у вихованні толерантності у майбутніх вчителів ..	260
<i>Тимофєєва І.Б.</i> Виховний простір майбутніх учителів початкових класів	265
<i>Тихенко Л.В.</i> Пріоритети освітньої діяльності сучасного закладу позашкільної освіти	269
<i>Тікан Я.Г.</i> Аксиологічне виховання та формування європейських цінностей у студентів.....	274
<i>Тищенко А.В.</i> SMART-технології в освітньому процесі.....	279
<i>Третяк О.П.</i> Виховання морально-етичних цінностей у молодших школярів	286
<i>Федоренко С.В.</i> Навчальний предмет «Громадянознавство» в освітньому процесі міських технологічних коледжів Англії	291

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У тезах розкриваються ключові показники виховання морально-етичних цінностей. Аналізуються особливості їх виховання у молодших школярів.

Ключові слова: виховання, людяність, толерантність, повага гідності, відповідальність, справедливість.

У сучасних умовах Україна прагне побудувати правову державу, створити демократичне, гуманне суспільство. Але без забезпечення основних життєвих прав людини, справжнього ставлення до неї як до найвищої цінності не можна гармонізувати ні відносини між державою і особистістю, ні відносини між людиною і суспільством, ні відносини між людьми.

Не можна сподіватися на покращення морально-етичної ситуації у країні, подолання духовної кризи в суспільстві без відродження у молоді таких важливих моральних цінностей, як людяність, справедливість, відповідальність, почуття власної гідності, толерантність.

На наш погляд, існує дві основні причини низького рівня морально-етичної ситуації у країні. Перша причина – брак морального досвіду та навичок моральної поведінки. Низький рівень моральних знань у дітей не дає змогу досягти відповідного рівня моральної вихованості. Друга причина – неусвідомленість себе, нерозуміння необхідності діяти згідно моральних принципів. Діти знають, що існують моральні правила, але не мають уявлення, чому необхідно їх виконувати. Основні мотиви моральної поведінки – страх перед покаранням або бажання отримати похвалу. У молодших школярів відсутнє ціннісне ставлення до оточуючих. Вони не усвідомлюють, що доброзичливо ставитися необхідно не тому, що так вимагають (будуть картати або хвалити), а для того, щоб зробити приємне іншим і самому отримати від цього задоволення. Дітям не вистачає етичних знань про моральні цінності, їхні особливості та значення. Як справедливо стверджує Е.Фромм, необхідно виховувати не „авторитарну совість” – поступати морально, тому що тебе

покарають. Необхідно виховувати „гуманну совість” – виявляти ціннісне ставлення до інших людей, тому що це важливо для будь-якого суспільства і людства в цілому.

Більшість дітей прагматично орієнтується та прагне мати „практичні” якості. У переважній більшості хлопчиків та дівчаток молодшого шкільного віку поки ще не сформоване розуміння моральних цінностей. Бажання дітей спрямовані більше на матеріальні цінності, отримати вигоду для себе, тоді як про високі моральні якості діти поки не мають глибокого уявлення. Обмеженість етичних знань, відсутність життєвого досвіду, прикладів ціннісного ставлення до людей, високої моральності веде до зубожіння духовного світу зростаючої особистості. Життєві уявлення дітей відображають їхній маленький життєвий досвід, несформованість моральних уявлень, ідеалів. Усе це ще раз переконує нас у необхідності організації такої виховної роботи, яка б розширювала морально-етичний світогляд молодших школярів та визначала їхнє ставлення до інших людей.

Діти молодшого шкільного віку потребують особливої уваги у вихованні морально-етичних цінностей, оскільки саме цей період є найбільш сенситивним у плані засвоєння гуманістичних цінностей, що визначають стосунки з людьми. Діти цього віку емоційно сприймають те, як до них ставляться інші люди і прагнуть гармонійних стосунків з оточуючими.

Морально-етичні цінності діти засвоюють у грі. Ефективність впливу ігрових технологій на формування дитячої особистості прямо залежить від дій педагога. У процесі ігрової діяльності у молодших школярів формується орієнтація на загальний зміст людських взаємин і стереотипів поведінки через взаємодію партнерства і лідерства спостерігається зорієнтованість на певний стиль поведінки і взаємодії. Гра допомагає вихованцям краще виразити власні почуття, розв'язати внутрішні конфлікти, опанувати правила етикету, отримати досвід конструктивної взаємодії, позитивно сприймати оточуючих, що є підґрунтям ціннісного ставлення один до одного. Ставлення до людей складає основну канву людського життя, її стрижень. Те, чого варта людина,

визначається її ставленням до інших. Ціннісне ставлення до людини у молодших школярів – це визнання людини найвищою цінністю. Воно виявляється у людяності, гідності, справедливості, толерантності, відповідальності та спонукає дитину до відповідних вчинків.

Нами виокремлено ключові показники морально-етичних цінностей у молодших школярів: людяність, повага гідності, справедливість, толерантність, відповідальність.

Стрижневою категорією морально-етичною цінністю виступає людяність. *Людяність* є важливою моральною цінністю, яка визначає гуманне ставлення особистості до себе і до іншої людини. Людяність є мірою людського в людині її прагнення до гуманістичного ідеалу, усвідомлення свого буття з точки зору моральності, готовність послуговуватися моральними цінностями у власній поведінці, протистояння злу, аморальності і насиллю. Людяність не є даною від народження, а культивується особистістю самостійно у процесі життя через турботу про інших, співчуття, співрадість, любов до рідних, вчителів, друзів, безкорисливу допомогу і розраду, що є особливо важливим у молодшому шкільному віці. Російський вчений О.В.Суворов у статті «Сенс життя» доводить, що необхідною умовою виховання людяності у дітей є самореалізація їхніх сутнісних сил, яка дозволяє у практичній діяльності не лише піднятися до моральних цінностей, інтеріоризувати їх, а й виробити власні цінності, тобто стати творцем самого себе, покращити довкілля тощо. Людяність визначає ставлення до іншої людини як до мети, а не як засобу.

Виховання морально-етичних цінностей неможливе без поваги її *гідності*. Гідність – особливе моральне ставлення людини до себе, що виявляється в усвідомленні своєї самоцінності і моральної рівності серед людей; ставлення до людини, в якому визнається її безумовна цінність. Основні ознаки і прояви поваги до людини та її гідності – це: бажання виявляти повагу до людини, вимогливість у ставленні до себе та інших, емоційне переживання власної гідності, визнання прав кожної людини, вміння об'єктивно оцінювати себе (самокритичність) та інших, вміння проявляти повагу до інших людей та

до себе, вміння відстоювати власну гідність моральними засобами, визнавати чужі заслуги. Але ми нерідко спостерігаємо, як дитині молодшого шкільного віку важко вирішувати конфлікти, сперечаючись без образ, гідно відстоювати свою точку зору, визнавати свої помилки, протистояти приниженню власної гідності, захищати тих, хто цього потребує.

Справедливість характеризує людські стосунки і визначає певний порядок життя дитини в дитячому колективі, сім'ї, визнання її гідності тощо. Справедливість передбачає неупереджену, об'єктивну оцінку відповідних знань, умінь і навичок молодших школярів та відображає співвідношення між їхніми правами і обов'язками. Важливим виявом справедливості щодо молодших школярів є відсутність любимчиків у класів, рівні стосунки вчителя з усіма дітьми та доцільне і обгрунтоване використання стимулюючих методів (заохочення, похвала, зауваження, покарання тощо). В.О Сухомлинський пояснював несправедливе ставлення до дітей педагогічним невіглаством самого вчителя, яке починається там, де «вчитель, не розуміючи духовного світу дитини, намагається перетворити дитячу беззахисність у клітку, куди він заганяє маленьку пташку, роблячи з неї те, що йому здається корисним і потрібним» [3, с. 617]. Справедливість у молодшому шкільному віці пов'язується з дотриманням правил поведінки, моральних норм, етикету, чесністю, правдивістю тощо.

Толерантність – характеризується здібністю ставитися з терпінням до інтересів, переконань, вірувань, звичок і поведінки оточуючих. Толерантна людина завжди виявляє ціннісне ставлення до людини незалежно від її переконань, віросповідання, національної приналежності. «Складовими толерантності можна вважати такі особистісні моральні якості як доброзичливість, повага, чуйність, тактовність, делікатність, великодушність тощо. Ці якості взаємопов'язані з емпатійністю людини, її здатністю до співпереживання і співчуття» [1, с. 11]. Толерантність передбачає гуманне ставлення до людей з різним світоглядом і упереджує будь-які конфлікти між людьми. Толерантна людина завжди зважає на думки інших, не насміхається і

не кривдить інших: (представників інших етносів, релігій, людей з фізичними вадами тощо), є запорукою успішного самовираження і самореалізації особистості, що сприяє підняттю і перетворенню її у найвищу цінність.

Важливим показником морально-етичних цінностей виступає *відповідальність*, що характеризує ставлення до іншого, врахування його потреб, ставлення до обов'язків. У молодших школярів відповідальність виховується з опорою на їхній самостійний вибір, бажання покладати на себе і виконувати обов'язки, додержувати даного слова. Бути відповідальним означає переживати власну значущість, усвідомлювати свою корисність для інших, можливість щось зробити для оточуючих, а також передбачати можливі наслідки своїх дій, у тому числі і негативні. Молодші школярі своєю відповідальною поведінкою підкреслюють свою небайдужість до інших, повагу до вчителя, батьків, однолітків. Натомість, безвідповідальність, це непродумані дії, які «здійснюються як-небудь, без урахування наслідків для себе та інших. Безвідповідальність завжди пов'язана з байдужістю та легковажністю чи надмірною самовпевненістю, а часто – і тим, і іншим»[2, с. 234]. Виховання морально-етичних цінностей у молодших школярів передбачає відповідальне ставлення до себе та інших і є базовою цінністю.

Названі категорії взаємопов'язані між собою, взаємодоповнюють та взаємопроникають одна в одну.

Література

1. Докукіна, О. М., Журба, К. О., & Шкільна, І. М. (2012). Виховання у школярів міжнаціональної толерантності. *Класний керівник*. 3-4(111-112). 2-47.
2. Золотухина-Аболина, Е. В. (2005). *Современная этика: Учебное пособие (для студентов вузов)*. Москва: ИКЦ «МарТ», Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ».
3. Сухомлинський, В. О. (1976). *Методика виховання колективу. Вибрані твори*. Київ: «Радянська школа». 1(5). 403-637.